

16. Különleges jogrendi szabályok Lengyelországban

NÉMETH ZOLTÁN

1. A különleges jogrend alkotmányos és törvényi szintű szabályozása, valamint a különleges jogrend esetei

A lengyel alkotmány¹ XI. fejezete rendelkezik a kivételes hatalomgyakorlás során alkalmazható rendkívüli intézkedések köréről. Azon rendkívüli helyzetekben, amikor a normál időszaki alkotmányos intézkedések nem elégségesek, az alábbi rendkívüli helyzetek vezethetők be: hadiállapot (*stan wojenny*), szükségállapot (*stan wyjątkowy*), illetve veszélyhelyzet (*stan klęski żywiołowej*).²

A hadiállapotot a Minisztertanács³ kérelmére az állam külső fenyegetettsége, a Lengyel Köztársaság területe ellen elkövetett fegyveres agresszió esetén, valamint akkor, ha a nemzetközi egyezmény agresszióval szembeni közös védelmi kötelezettséget ír elő, a köztársasági elnök az állam egész területére vagy annak valamelyik részére hirdeti ki.⁴ Mindezt

1 A Lengyel Köztársaság alkotmánya (Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.) (a továbbiakban: alkotmány).

2 Lakatos, 2014, 8. o.

3 Lengyelországban a kormány hivatalos elnevezése Minisztertanács.

4 Alkotmány 229. cikk.

Dr. Németh Zoltán, LL.M.
zoltan.nemeth@mfi.gov.hu
kutató (Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet)

Németh, Z. (2021) 'Különleges jogrendi szabályok Lengyelországban' in Nagy, Z., Horváth, A. (szerk.) A különleges jogrend és nemzeti szabályozási modelljei, 358–375. o. Budapest: Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet.

https://doi.org/10.47079/2021.nzha.kulon.4_16

a hadiállapotról szóló törvény⁵ akként egészíti ki, hogy Lengyelország függetlensége, területi integritása, jelentős gazdasági érdekeltségei elleni támadás, illetve külső fenyegetettség esetén olyan helyzetben lehet elrendelni, amely akadályozza, illetve gátolja az államapparátus rendes működését.⁶ A Minisztertanács megállapítja a hadiállapot elrendelésének okait, és javaslatot tesz a jogok korlátozására a fenyegetés komolyságához mérten. A hadiállapot bevezetésétől számított 48 órán belül a köztársasági elnök kezdeményezi rendeletének képviselőházi ellenjegyzését. A képviselőház (*Sejm*) a kezdeményezést haladéktalanul megtárgyalja, és a képviselők legalább felének jelenlétében abszolút többséggel hatályon kívül helyezheti azt.⁷ Amennyiben a képviselőház nem helyezi hatályon kívül a köztársasági elnök rendeletét, azt nemcsak a szokásos módon (a hivatalos közlönyben), hanem a helyi önkormányzatokon keresztül, valamint a tömegmédiában is közzé kell tenni.⁸ A külügyminiszter pedig köteles a hadiállapot bevezetésének tényét és okát az ENSZ és az Európa Tanács főtítkárának bejelenteni.⁹

A hadiállapotot az elnök a Minisztertanács kérelmére kiadott rendeletével szünteti meg akkor, ha a fenyegetettség megszűnt, és az állam rendes működése helyreállt.¹⁰

A hadiállapotot az alkotmánybíróság is megszüntetheti, ugyanis a rendelet, amellyel a hadiállapotot a köztársasági elnök elrendeli, központi állami szerv által kiadott jogi aktusnak minősül, amelynek alkotmánnyal, ratifikált nemzetközi egyezményekkel és törvényekkel való összhangja tekintetében az alkotmánybíróság határoz. Ha az alkotmánybíróság ütközést talál, a rendelet érvénytelenné válik.¹¹

A szükségállapot elrendelésének szabályait az alkotmány mellett egy külön szükségállapot törvény¹² is szabályozza. Az állam alkotmányos rendjének, az állampolgárok vagy a közrend fenyegetettsége esetén a Minisztertanács kérelmére a köztársasági elnök kilencven napnál nem hosszabb, meghatározott időre az állam egész területére vagy annak valamelyik részére kihirdeti a szükségállapotot.¹³ Mindezekon túl a Szükségállapot tv. alapján szükségállapot rendelhető el terrorcselekmény kapcsán, valamint a kibertér biztonsága érdekében.¹⁴

5 A hadiállapotról, a fegyveres erők legfelsőbb parancsnokának hatásköréről és a Lengyel Köztársaság alkotmányos szerveinek való alárendelés szabályairól szóló 2002. augusztus 29-i 1301. törvény (Dz.U. 2002 nr 156 poz. 1301 Ustawa z dnia 29 sierpnia 2002 r. o stanie wojennym oraz o kompetencjach Naczelnego Dowódcy Sił Zbrojnych i zasadach jego podległości konstytucyjnym organom Rzeczypospolitej Polskiej) (a továbbiakban: Hadiállapot tv.).

6 Hadiállapot tv. 2. cikk 1a. bekezdés.

7 Alkotmány 231. cikk.

8 Hadiállapot tv. 4–5. cikk.

9 Hadiállapot tv. 6. cikk.

10 Hadiállapot tv. 8. cikk.

11 Alkotmány 188. cikk.

12 A szükségállapotról szóló (2002. július 21-i) törvény (Ustawa z dnia 21 czerwca 2002 r. o stanie wyjątkowym) (a továbbiakban: Szükségállapot tv.).

13 Alkotmány 230. cikk 1. bekezdés.

14 Szükségállapot tv. 2. cikk (1) bekezdés.

A köztársasági elnök szükségállapotot kihirdető rendeletének képviselőházi ellenjegyzése, valamint közzététele a hadiállapotnál leírtak szerint zajlik.¹⁵

Az állam alkotmányos rendje elleni támadás definícióját, amely a szükségállapot elrendelésének feltételeként került rögzítésre, sem az alkotmány, sem más törvény nem tartalmazza. Ugyanígy az állampolgárok fenyegetettségének sincs egységes definíciója, ez a meghatározás az állampolgároknak nem csupán a fizikai, hanem a gazdasági biztonságára is vonatkozik.

Főszabály szerint a szükségállapot megszűnik az elrendelt határidő lejártával, azonban ha annak közeledtével a szükségállapot elrendelésének okai még nem szűntek meg, illetve az állam rendes működését nem állították helyre, a köztársasági elnök a képviselőház jóváhagyásával a szükségállapotot egyszer, hatvan napnál nem hosszabb időre rendeletével meghosszabbíthatja.¹⁶ A köztársasági elnök a szükségállapotot – a határidő lejárta előtt – a Minisztertanács kérelmére rendeletével meg is szüntetheti, ha az elrendelés okai megszűntek, és az állam rendes működése helyreállt.¹⁷ Ugyancsak megszüntethető a szükségállapot – a hadiállapot vonatkozásában leírtak szerint – az alkotmánybíróság döntésével.

A különleges jogrend fent ismertetett két esetkörével ellentétben a veszélyhelyzetet nem a köztársasági elnök, hanem a Minisztertanács hirdeti ki természeti katasztrófa vagy ahhoz hasonló jellegű műszaki baleset következményeinek megelőzése vagy elhárítása céljából harminc napnál nem hosszabb, meghatározott időre az állam egész területére vagy annak valamelyik részére. A veszélyhelyzet meghosszabbításához vagy kiterjesztéséhez szükséges a képviselőház jóváhagyása is.¹⁸ A veszélyhelyzetről szóló törvény¹⁹ alapján azon természeti katasztrófák és műszaki hibák esetén rendelhető el veszélyhelyzet, amelyek nagyszámú ember életét vagy egészségét, jelentős mértékű vagyont, illetve a környezetet nagy területen veszélyeztetik, és mindezek védelme csak rendkívüli intézkedésekkel lehetséges. Emellett rögzíti, hogy veszélyhelyzet rendelhető el terrorcselekmény és kibertámadás esetén is. A törvény az értelmező rendelkezései között rögzíti mind a természeti katasztrófa, mind pedig a műszaki hiba fogalmát.²⁰ Előbbi körébe a természeti erők működésével kapcsolatos események tartoznak, mint például az erős szél, heves csapadék, szélsőséges hőmérséklet hosszan tartó előfordulása, földcsuszamlások, tüzek, aszály, árvizek, folyók, a tenger, tavak és víztartályok jegesedése, kártevők tömeges előfordulása, növényi vagy állatbetegségek, illetve az emberi fertőző betegségek. A műszaki hiba körébe pedig az épületek, műszaki eszközök vagy műszaki rendszerek olyan hirtelen, váratlan károsodása vagy megsemmisülése tartozik, amely ezek használhatóságának megszűnését vagy tulajdonságainak elvesztését okozza.²¹ A Minisztertanács a veszély-

15 Alkotmány 231. cikk.

16 Alkotmány 230. cikk 2. bekezdés.

17 Szükségállapot törvény 5. cikk (2) bekezdés.

18 Alkotmány 232. cikk.

19 A veszélyhelyzetről szóló 2002. április 18-i törvény (Ustawa z dnia 18 kwietnia 2002 r. o stanie klęski żywiołowej) (a továbbiakban: Veszélyhelyzeti tv.).

20 Veszélyhelyzeti tv. 3. cikk (1)–(2) bekezdés.

21 Veszélyhelyzeti tv. 3. cikk.

helyzetet saját maga is kezdeményezheti, azonban hozhat ilyen tárgyú rendeletet az érintett vajdaság kérelmére is. A rendeletben köteles meghatározni a veszélyhelyzet okát, bevezetésének időpontját, terjedelmét és időtartamát, valamint az emberi és polgári jogok szükséges korlátozásainak típusait. A rendeletet pedig mind az újságok, mind pedig a rádió- és televíziós műsorok műsorszolgáltatói kötelesek haladéktalanul és ingyenesen nyilvánosságra hozni.²²

A veszélyhelyzet a Minisztertanács képviselőházi hozzájárulás után kiadott rendeletével határozott időtartamra meghosszabbítható. Főszabály szerint pedig akkor szűnik meg, ha az idő, amelyre elrendelték, eltelt. Annak lejárta előtt a Minisztertanács jogosult azt megszüntetni, amennyiben bevezetésének okai már nem állnak fenn. Emellett – a hadiállapotnál leírtak alapján – az alkotmánybíróság is megszüntetheti a veszélyhelyzetet a Minisztertanács azt elrendelő döntésével.²³

2. Az alapjogok korlátozásával kapcsolatos kérdések

Az alkotmány második fejezete tartalmazza azokat az általános alapelveket, amelyek rendelkeznek többek között az alapjogok korlátozhatóságáról. Az alkotmány kimondja, hogy az ember veleszületett és elidegeníthetetlen méltósága az emberi és állampolgári szabadságok és jogok forrása. Ez a jog sérthetetlen, tiszteletben tartása és védelme a közhatalmi szervek kötelezettsége.²⁴

Az alkotmány rögzíti, hogy az alkotmányos jogok és szabadságok gyakorlását csak törvény korlátozhatja, és csak olyan esetekben, amikor ez egy demokratikus államban a biztonság, a közrend, a természetes környezet, az egészség, a közérkölc vagy mások szabadságai és jogai védelmében szükséges. Fontos kiemelni, hogy ezek a törvények nem sérthetik a szabadságok és jogok lényeges tartalmát.²⁵

Korlátozható alapjog	A korlátozó rendelkezés tartalma
szabadsághoz való jog (41. cikk)	törvényben meghatározott okokból és törvényben meghatározott eljárás alapján
tulajdonhoz való jog (46. cikk)	elkobozni csak törvényben meghatározott esetekben és jogerős bírósági határozat alapján lehet
szülői jogok (48. cikk)	csak törvényben meghatározott esetekben és jogerős bírósági határozat alapján lehet

22 Veszélyhelyzeti tv. 5. cikk (3).

23 Veszélyhelyzeti tv. 6. cikk (1).

24 Alkotmány 30. cikk.

25 Alkotmány 31. cikk.

Korlátozható alapjog	A korlátozó rendelkezés tartalma
közlés szabadsága és titkossága (49. cikk)	csak törvényben meghatározott esetekben és módon
magánlakás sérthetetlensége (50. cikk)	csak törvényben meghatározott esetekben és módon
személyes adat szolgáltatása (51. cikk)	csak törvényben meghatározott kivételekben
mozgásszabadság, lakóhely és tartózkodási hely szabad megválasztása (52. cikk)	korlátait törvény határozza meg
lelkiismereti és vallásszabadság (53. cikk)	nyilvános gyakorlása csak törvénnyel korlátozható, és csak olyan esetekben, amikor ez az állambiztonság, a közrend, egészség, erkölcs vagy mások jogai és szabadságai védelmének érdekében szükséges
véleménynyilvánítás szabadsága, sajtószabadság (54. cikk)	előzetes cenzúra és a sajtó előzetes engedélyezése tilos
gyülekezési jog (57. cikk)	csak törvény korlátozhatja
egyesülés szabadsága (58. cikk)	szabad, de kereteit törvény határozza meg
munkahely megválasztásának szabadsága (65. cikk)	törvény állapíthat meg kivételeket
biztonságos és egészséges munkakörülményekhez való jog (66. cikk)	alkalmazásának módját törvény állapítja meg
szociális biztonsághoz való jog (67. cikk)	terjedelmét és formáit törvény állapítja meg
egészséghez való jog (68. cikk)	feltételeit törvény határozza meg
oktatáshoz való jog (70. cikk)	az oktatási kötelezettségek teljesítésének módját törvény határozza meg

11. táblázat

Az egyes alapjogok korlátozása a lengyel alkotmányban

Forrás: a szerző saját összeállítása

A különleges jogrendi esetkörök tartalma kapcsán említésre érdemes az ezen időszakokban korlátozható jogok kérdése, amelyet az adott időszakra vonatkozó törvényekben kell rendezni. Az alkotmány meghatározza, hogy melyek azok az állampolgári szabadságok és jogok, amelyek a különleges jogrendi szituációkban sem korlátozhatók.

Így hadiállapot és szükségállapot idején sem korlátozható jogok: az emberi méltóság, állampolgárság, az élet védelme, az emberi bánásmód, a büntetőjogi felelősség kérdésköre, a bírósághoz fordulás joga, a személyhez fűződő jogok, a lelkiismereti és vallásszabadság, a petíció joga. Továbbá nem lehet az emberi és állampolgári szabadságokat és jogokat kizárólag fajra, nemre, nyelvre, vallásra vagy annak hiányára, társadalmi helyzetre, származásra vagy tulajdonra tekintettel korlátozni.²⁶

A Hadiállapot tv., illetve a Szükségállapot tv. alapján korlátozható a gyülekezési jog, a sajtószabadság, a magántitokhoz való jog, a mozgás szabadsága és a tartózkodási hely szabad megválasztásának joga, illetve szükségállapotban időlegesen megfosztható szabadságától az a 18. életévét betöltött személy, akiről alaposan feltehető, hogy ennek hiányában az állam alkotmányos rendjét, az állampolgárokat vagy a közrendet fenyegeti. A veszélyhelyzet kapcsán az alkotmány úgy rendelkezik, hogy törvény korlátozhatja a gazdasági tevékenység szabadságát, a személyes szabadságot, a magánlakás sérthetlenségét, a mozgás- és letelepedési szabadságot, a sztrájkjogot, a tulajdonhoz való jogot, a munkához való jogot, a biztonságos és egészséges munkakörülményekhez való jogot, valamint a pihenéshez való jogot.²⁷

	Hadiállapot	Szükségállapot	Veszélyhelyzet
Nem korlátozható	<ul style="list-style-type: none"> — az emberi méltóság — állampolgárság — az élet védelme — az emberi bánásmód — a büntetőjogi felelősség kérdésköre — a bírósághoz fordulás joga — a személyhez fűződő jogok — a lelkiismereti és vallásszabadság, a petíció joga — nem lehet az emberi és állampolgári szabadságokat és jogokat kizárólag fajra, nemre, nyelvre, vallásra vagy annak hiányára, társadalmi helyzetre, származásra vagy tulajdonra tekintettel korlátozni 		

²⁶ Alkotmány 233. cikk 1. bekezdés.

²⁷ Alkotmány 233. cikk 2. bekezdés.

	Hadiállapot	Szükségállapot	Veszélyhelyzet
Korlátozható	<ul style="list-style-type: none"> — a gyülekezési jog — a sajtószabadság — a magántitokhoz való jog — a mozgás szabadsága és a tartózkodási hely szabad megválasztásának joga — szükségállapotban időlegesen megfosztható szabadságától az a 18. életévét betöltött személy, akiről alaposan feltehető, hogy ennek hiányában az állam alkotmányos rendjét, az állampolgárokat vagy a közrendet fenyegeti 		<ul style="list-style-type: none"> — a gazdasági tevékenység szabadsága — a személyes szabadság — a magánlakás sérthetetlensége — a mozgás- és letelepedési szabadság — a sztrájkjog — a tulajdonhoz való jog — a munkához való jog — a biztonságos és egészséges munkakörülményekhez való jog

12. táblázat

A nem korlátozható és a korlátozható alapjogok Lengyelországban

Forrás: a szerző saját összeállítása

3. Az egészségügyi válsághelyzet kezelése és a koronavírus-járvány

A válságkezelésről szóló törvény²⁸ alapján járványhelyzetben válságkezelési tervet kell készíteni, amelynek egyik sarkalatos pontja a szociális és orvosi ellátás megszervezése, ideértve a sürgősségi orvosi szolgáltatásokat is. Erről külön törvény, az állami sürgősségi orvosi szolgálatról szóló törvény²⁹ rendelkezik.

Vajdasági szinten működnek válságkezelő központok, amelyek gondoskodnak az egészségügyi ellátás megszervezéséről. Természeti katasztrófák esetén például a válságkezelő központ orvoskoordinátora gondoskodik arról, hogy az érintett intézményt a fennálló veszélyhelyzethez igazítva magasabb készségi szintre állítsa.

Lengyelország egy részletesen szabályozott sürgősségi orvosi rendszert működtet, amely egészségügyi vészhelyzetekben egy előre kialakított protokoll alapján végzi tevékenységét.³⁰ A lengyel egészségügyi rendszer az alábbi jogszabályokon alapul:

- alkotmány;

28 2007. évi 89. számú törvény a válságkezelésről (Ustawa z dnia 26 kwietnia 2007 r. o zarządaniu kryzysowym).

29 Ustawa z dnia 8 września 2006 r. o Państwowym Ratownictwie Medycznym.

30 A protokoll elérhető a lengyel egészségügyi minisztérium honlapján: www.gov.pl/web/zdrowie/obowiazkowe-ubezpieczenie-zdrowotne (Letöltve: 2020. december 15.).

- a betegek jogairól és a betegek ombudsmanjáról szóló törvény;³¹
- a közpénzekből finanszírozott egészségügyi szolgáltatásokról szóló törvény;³²
- az orvosi tevékenységekről szóló törvény;³³
- a mentális egészség védelméről szóló törvény.³⁴

Az alkotmány rendelkezik arról, hogy mindenkinek joga van az egészsége megőrzéséhez, és ehhez a közhatalmi szervek által fenntartott intézményrendszer társul.³⁵ Járványhelyzet esetén, amilyen például a koronavírus-járvány is, a veszélyhelyzetre vonatkozó jogi normákat kell alkalmazni, azaz a következő alapjogok korlátozhatók egészségügyi veszélyhelyzet idején: a gazdasági tevékenység szabadsága, a személyes szabadság, a magánlakás sérthetetlensége, a mozgás- és letelepedési szabadság, a sztrájkjog, a tulajdonhoz való jog, a munkához való jog, a biztonságos és egészséges munkakörülményekhez való jog, a pihenéshez való jog.

Konkréten a járványügyi helyzetben alkalmazott korlátozásokról³⁶ a 2020. április 1. és 2020. június 30. között hatályos jogszabály rendelkezik. Ebben részletesen felsorolják a lehetséges korlátozó intézkedéseket:

- az üzleti tevékenység meghatározott területeinek ideiglenes korlátozása;
- a készlet átmeneti meghatározása egy bizonyos típusú termékcsoport esetén;
- betegek és betegséggyanús személyek orvosi vizsgálata, valamint egyéb megelőző intézkedések és kezelések alkalmazásának kötelezettsége;
- a karantén elrendeléséről szóló rendelkezés aláírására vonatkozó kötelezettség;
- karanténlétesítmény kijelölése;
- a helyiségek vagy területek használatának ideiglenes korlátozása és azok biztosításának kötelezettsége;
- meghatározott időponttól történő evakuálási utasítás meghatározott helyekről, területekről és létesítményekből;
- a meghatározott helyeken és létesítményekben, valamint bizonyos területeken való tartózkodás elrendelésének tilalma;
- beteg és betegséggyanús személyek számára a „nulla” zónából való kilépés tilalma;
- a szabad mozgás korlátozása.³⁷

31 A betegek jogairól és a betegek ombudsmanjáról szóló, 2008. november 6-i törvény (Ustawa z dnia 6 listopada 2008 r. o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta).

32 2004. augusztus 27-i törvény a közpénzekből finanszírozott egészségügyi szolgáltatásokról (Ustawa z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych).

33 Az orvosi tevékenységről szóló 2011. április 15-i törvény (Ustawa z dnia 15 kwietnia 2011 r. o działalności leczniczej).

34 A mentális egészség védelméről szóló 1994. augusztus 19-i törvény (Ustawa z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego).

35 Alkotmány 68. cikk.

36 Az emberi fertőzések és fertőző betegségek megelőzéséről és leküzdéséről szóló 2008. december 5-i törvény (Zasady postępowania w razie stanu zagrożenia epidemicznego i stanu epidemii) (a továbbiakban: Járványügyi tv.).

37 Járványügyi tv. 46b. cikk.

Fontos rendelkezés még, hogy a közszolgáltatási szerződések nem vonatkoznak a járvány megelőzésével vagy felszámolásával kapcsolatban odaítélt szolgáltatási, árubeszerzési vagy építési beruházási szerződésekre olyan területen, ahol járványügyi vészhelyzetet vagy járványállapotot állapítanak meg.³⁸

3.1. A koronavírus-járvány első hulláma Lengyelországban

A Lengyel Köztársaságban nem rendeltek el veszélyhelyzetet.³⁹ Azonban – még az első lengyelországi fertőzött regisztrálása előtt kezdeményezve – március 8-i hatállyal elfogadták a Covid-19 és más fertőző betegségek, valamint az általuk okozott vészhelyzetek megelőzésével és leküzdésével kapcsolatos speciális megoldásokról szóló törvényt (a továbbiakban: Covid-19 tv.). A számos módosítást megélt törvény a koronavírus-járvány során alkalmazandó alapelvek, eljárások, illetve a közigazgatási szervek feladatainak meghatározásán túl⁴⁰ – egyéb más jogszabály mellett – jelentősen módosította az emberi fertőzések megelőzéséről és leküzdéséről szóló törvényt (a továbbiakban: Járványügyi tv.), különös tekintettel annak járványveszélyről (*stanu zagrożenia epidemicznego*) és járványhelyzetről (*stanu epidemii*) szóló rendelkezéseire.⁴¹ A Járványügyi tv. korábban is lehetőséget adott arra, hogy – a járvány által érintett vajdaságok számának függvényében – a vajda vagy az egészségügyért felelős miniszter a tartományi, illetve állami szintű egészségügyi felügyelőséggel (*Inspektorat Sanitarny*) konzultálva rendeletével járványveszélyt vagy járványhelyzetet hirdessen ki, és annak megfelelő intézkedéseket alkalmazzon.⁴² A törvénymódosítás – olyan mértékű járvány esetén, amely meghaladja az illetékes kormányzati, illetve önkormányzati szervek lehetőségeit – rendeletalkotási joggal ruházza fel a Minisztertanácsot, amely ez alapján a veszélyeztetettségnek megfelelően zónákat hozhat létre, és a Járványügyi tv. adta keretek között korlátozó intézkedéseket hozhat.⁴³ Mindezek alapján az egészségügyért felelős miniszter rendeletével március 13-án járványveszélyt,⁴⁴ majd pedig március 20-tól járványhelyzetet hirdetett ki a Lengyel Köztársaság egész területére.⁴⁵

Magyarországhoz hasonlóan Lengyelországban is intenzív jogalkotási munkát követelt az első hullám, amelynek eredménye négy úgynevezett Covid-törvény:

38 Járványügyi tv. 46b. cikk.

39 Hojnyák–Ungvári, 2021.

40 Covid-19 tv. 1. cikk.

41 Covid-19 tv. 25. cikk.

42 Járványügyi tv. 46. cikk (1)–(2) bekezdés.

43 Járványügyi tv. 46a. cikk.

44 Az egészségügyi miniszter 2020. március 13-i rendelete a járványveszély Lengyel Köztársaság területén való bevezetéséről.

45 Az egészségügyi miniszter 2020. március 20-i rendelete a járványhelyzet Lengyel Köztársaság területén való bevezetéséről.

- a Covid-19-ről szóló első törvény, amely 2020. március 31-én és április 1-jén lépett hatályba;⁴⁶
- a Covid-19-ről szóló második törvény, amely 2020. április 18-án lépett hatályba;⁴⁷
- a Covid-19-ről szóló harmadik törvény, amely a Covid-19 elterjedése megakadályozásának érdekében hozott különböző törvények megváltoztatásáról szól, és 2020. május 16-án lépett hatályba;⁴⁸
- a Covid-19 negyedik törvénye 2020. június 19-én kelt, a vállalkozásoknak nyújtott banki kölcsönök kamatlábainak állami támogatásáról szól, és 2020. június 24-én lépett hatályba.⁴⁹

Fontos hangsúlyozni, hogy a koronavírus-járvány a jogalkotást is új kihívások elé állította, és szorosabb együttműködést követel meg a központi kormányzatok és parlamentek között. Ez a helyzet Lengyelországra is igaz, mivel a járvány kitörése óta a képviselőház és a szenátus szorosabb együttműködésben tevékenykedik.⁵⁰

A járvány hatékony megelőzése érdekében többek között az alábbi egészségügyi intézkedéseket írták elő:

2020. március 15-én lezárták az ország határait;

- kötelező karantént rendeltek el a külföldiek és a hazájukba visszatérő lengyelek számára;
- a közoktatási és felsőoktatási intézményeket bezárták;
- az élelmiszerboltok, gyógyszertárak, benzinkutak kivételével bezárták a bevásárlóközpontokat;
- betiltották a nyilvános összejöveteleket;
- 2 méteres kötelező távolságtartást vezettek be;
- lezárták a játszótereket, parkokat;
- korlátozták a tömegközlekedési eszközökön utazók számát;
- bezárták az éttermeket, és csak elviteles kiszolgálást engedélyeztek;

46 A Covid-19, az egyéb általa okozott fertőző betegségek és vészhelyzetek megelőzésével és leküzdésével kapcsolatos különleges megoldásokról szóló törvény (Ustawa z dnia 31 marca 2020 r. o zmianie ustawy o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych oraz niektórych innych ustaw).

47 2020. április 16-i törvény a SARS-CoV-2 vírus terjedésével összefüggésben meghatározott támogató eszközökről (Ustawa z dnia 16 kwietnia 2020 r. o szczególnych instrumentach wsparcia w związku z rozprzestrzenianiem się wirusa SARS-CoV-2).

48 2020. május 14-i törvény a SARS-CoV-2 vírus terjedésével összefüggésben hozott egyes jogszabályok módosításáról (Ustawa z dnia 14 maja 2020 r. o zmianie niektórych ustaw w zakresie działań osłonowych w związku z rozprzestrzenianiem się wirusa SARS-CoV-2).

49 2020. június 19-i törvény a Covid-19 hatásai által érintett vállalkozóknak nyújtott banki kölcsönök kamattámogatásáról (Ustawa z dnia 19 czerwca 2020 r. o dopłatach do oprocentowania kredytów bankowych udzielanych przedsiębiorcom dotkniętym skutkami COVID-19 oraz o uproszczonym postępowaniu o zatwierdzenie układu w związku z wystąpieniem COVID-19).

50 Krzysztof-Rudnicki, 2020, 105. o.

- a fitneszklubok, éjszakai klubok, mozik, fürdők, színházak, uszodák is bezárásra kerültek;
- korlátozták az egyes üzletekben tartózkodók létszámát;
- bevezették az idősek vásárlási időszakát;
- a vallási istentiszteleteken részt vevők számát is korlátozták.

3.2. A koronavírus-járvány második hulláma Lengyelországban

A kézirat lezártakor is hatályban lévő intézkedések sokkal részletesebbek és kiterjedtebbek, mint az első hullám idején, és gyakorlatilag az élet minden területére kihatnak. A lengyel szabályozás előírja, hogy gyalogosok között kötelező legalább 1,5 méteres távolságot tartani, ami alól mentesülnek a 13 évnél fiatalabb gyermeket gondozó szülők, az ugyanazon háztartásban élők, valamint a fogyatékossgal élő, önállóan mozogni képtelen személyek, sajátos nevelési igényű személyek és gondozóik.

A járvány lassítása szempontjából Lengyelországban is részletesen szabályozták a maszkviselést, miszerint kötelező maszkot viselni az utcákon, utakon és a városi tereken, temetőken, sétányokon, közutakon, parkolóknak, buszokon, villamosokon és vonatokon, üzletekben, bevásárlóközpontokban, bankokban, piacokon és postahivatalokban, mozikban és színházakban, orvosi rendelőkben, járóbeteg-rendelőkben és kórházakban, masszázss- és tetoválászalokban, templomokban, iskolákban és egyetemeken, és a kormányhivatalokban is. Az erdőken, parkokban, zöld tereken, botanikus kertekben, történelmi kertekben, családi közösségi kertekben és a strandokon, valamint személygépkocsival történő utazás közben azonban a maszk viselése nem kötelező.⁵¹

A kézirat lezártakor hatályos szabályok⁵² jelentősen korlátozták egyes korcsoportok személyes mozgását is. Így például hétfőtől péntekig, reggel 8 és 16 óra között a 16 éven aluli gyermekeket szülő vagy gondozó felügyelete alatt kell tartani, miközben egyik helyről a másikkra mennek. A szabály nem vonatkozik az iskolába utazó vagy az iskolából hazatérő gyermekekre és a hétvégékre sem.

51 A koronavírus-helyzetre vonatkozó szabályokat tartalmazó tematikus oldal: www.gov.pl/web/coronavirus/temporary-limitations (Letöltve: 2020. december 15.)

52 2020. december 9-i törvény a Covid-19, más fertőző betegségek és az általuk okozott krízishelyzetek megelőzésével és leküzdésével kapcsolatos speciális megoldásokról szóló törvény és néhány más törvény módosításáról (Ustawa z dnia 9 grudnia 2020 r. o zmianie ustawy o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych oraz niektórych innych ustaw Dz.U.2020.2255).

2020. november 28-tól⁵³ új szabályok vonatkoznak a karanténra (egészséges egyén bezárása fertőzésnek való kitétttség miatt) és az izolációra (egy személy izolálása az első Covid-19 diagnosztikai teszt pozitív eredménye miatt). Az otthoni elszigetelés 10 napig tart, feltéve, hogy a beteg nem mutat Covid-19-tüneteket. Ha a koronavírus tünetei az izoláció során jelentkeznek, akkor az elsődleges egészségügyi orvos meghosszabbítja az elszigetelés időtartamát, amely nem érhet véget korábban, mint a tünetek megjelenésétől számított 13 napon belül. A kórházakban és elszigetelő osztályokon történő elszigetelés esetén annak időtartama végéig a betegért felelős orvos határozza meg, de nem következhet be korábban, mint a tünetek megjelenésétől számított 13 napon belül, ahol az utolsó három napnak tünetmentesen kell eltelnie.

A karantén 10 napig tart, ha a Covid-19 tünetei nem jelentkeztek. A tünetmentes személyek karanténban történő tesztelésével felhagytak. A karantén ideje alatt a karanténban lévő nem hagyhatja el otthonát, nem sétálhat a kutyájával, nem vásárolhat, orvoshoz nem látogathat; ha a karanténban lévő személy szoros kapcsolatban áll más személyekkel otthon, akkor őket is karanténba kell helyezni, amennyiben pedig a betegség tüneteit tapasztalja (rossz közérzet, láz, köhögés, légszomj), ezt telefonon be kell jelentenie az egészségügyi és járványügyi állomásra.⁵⁴

A kulturális intézmények, köztük a színházak, mozik, múzeumok, művészeti galériák és kulturális központok tevékenysége fel van függesztve. November 28-tól könyvtárak nyithatnak, feltéve, hogy a létesítményben tartózkodó minden személy számára 15 m² terület áll rendelkezésre a gyűjtemények rendelkezésre bocsátására. Ez a rendelkezés 2020. december 27-ig hatályos.⁵⁵

A templomokban az emberek száma korlátozott: 15 m²-enként legfeljebb 1 fő, legalább 1,5 m távolságot tartva másoktól. Ha egy adott esemény egy épületen kívül zajlik, a résztvevőknek 1,5 m távolságot kell tartaniuk, és el kell takarniuk a szájukat és az orrukat.

Az egyéb szabadtéri rendezvények esetén 1,5 m távolságot kell tartani másoktól, és el kell takarni a szájat és az orrot. A nyilvános összejöveteleken legfeljebb 5 fő vehet részt. A résztvevők kötelesek eltakarni a szájukat és az orrukat és 1,5 méter távolságot tartani egymástól. Ezenkívül az összejöveteleket nem lehet 100 m-nél kisebb távolságra szervezni. Az esküvőket és egyéb ünnepléseket betiltották. Az éjszakai klubok és egyéb helyek is bezá-

53 A Covid-19, az általuk okozott egyéb fertőző betegségek és vészhelyzetek megelőzésével és leküzdésével kapcsolatos speciális megoldásokról szóló törvény módosításáról szóló, 2020. november 27-i törvény (Ustawa z dnia 27 listopada 2020 r. o zmianie ustawy o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych oraz niektórych innych ustaw).

54 A Minisztertanács 2020. november 26-i rendelete a járvány kapcsán egyes korlátozások, parancsok és tilalmak megállapításáról (Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 26 listopada 2020 r. w sprawie ustanowienia określonych ograniczeń, nakazów i zakazów w związku z wystąpieniem stanu epidemii) (a továbbiakban: Járvány r.) 2. fejezet.

55 Járvány r. 10. § (1) bekezdés.

rásra kerültek. Vásárokat, kiállításokat, kongresszusokat és konferenciákat csak online lehet megrendezni.⁵⁶

2020. június 13-án Lengyelország újraindította a határforgalmat az EU belső határain belül. Ez azt jelenti, hogy az EU belső határainak utazása és átlépése megengedett. Az utazók visszanyerték jogukat a Lengyel Köztársaság területére való szabad belépéshez, elhagyáshoz vagy átszállításhoz. Karantén nem szükséges. Figyelembe kell venni a szomszédos országban érvényben lévő korlátozásokat, miközben külföldi utazást tervezünk. A korlátozások azokra a külföldiekre vonatkoznak, akik átlépik az EU külső határát.

Az éttermekben tilos üzleti tevékenységet folytatni, és csak elvitelre lehet ételt készíteni. Ez a tilalom az iskolai étkezdék üzemeltetésére is vonatkozik. Az ételeket csak az általános iskola 1–3. osztálya és az oktatási személyzet számára lehet megfelelő egészségügyi óvintézkedések bevezetése után felszolgálni. Étterem üzemeltetése a szállodákban engedélyezett, de csak a szálloda vendégeinek, akik legalább egy éjszakát ott töltenek. Megengedett a szálloda éttermeinek működtetése, de az ételeket a szálloda vendégeinek a szobájukba kell szállítani.⁵⁷

Országszerte szépségszalonok, tetoválószalonok, fodrászok és kozmetikusok működhetnek megfelelő óvintézkedések mellett. A munkaállomásoknak legalább 1,5 m-re kell lenniük egymástól, kivéve, ha a padló felületétől legalább 2 m magas válaszfalak választják el őket.

A szállodák korlátozottan működnek, és csak üzleti úton lévő vendégek, edzőtáborokban és sportversenyeken részt vevő sportolók, egészségügyi szakemberek, betegek és gondozóik szállásfoglalása engedélyezett. A munkavállalók szállói is működhetnek.⁵⁸

Az uszodák, aquaparkok, edzőtermek, fitneszklubok és -központok működése országszerte szünetel, kivéve azokat, amelyek terápiás tevékenységeket végeznek, sportversenyek, sporttevékenységek vagy -események részeként sportolók számára készültek, diákok és tanulók számára készültek az egyetemi vagy iskolai órák részeként.⁵⁹

Országszerte sportversenyeket, -foglalkozásokat és -rendezvényeket szerveznek a nyilvánosság részvétele nélkül. A sportórákon, -eseményeken és -versenyeken (kivéve a golfpályákat, tenispályákat, istállókat, ménésbirtokokat és lóversenypályákat, a vízi és a légi sport infrastruktúráját, amely nem korlátozódik a maximálisan engedélyezett létszámra) legfeljebb 250 résztvevő lehet egyszerre, az eseményt szervező embereket nem számítva.⁶⁰

56 Járvány r. 10. § (1) bekezdés.

57 Járvány r. 10. § (1) bekezdés.

58 Járvány r. 10. § (1) bekezdés.

59 Járvány r. 10. §.

60 Járvány r. 10. § (1) bekezdés.

4. A különleges jogrend és a járványhelyzet kihirdetésével kapcsolatos tapasztalatok, jogviták

Komoly közjogi viták alapját képezte,⁶¹ hogy a veszélyhelyzet kihirdetése helyett – a Covid-19 tv. elfogadásával és a járványhelyzet kihirdetésével – egy negyedik, kvázi rendkívüli intézkedést fogadtak el az alkotmány megkerülésével. Ugyanis előbbi elrendelése egyes vélemények szerint megalapozott lett volna, a járványhelyzet pedig – azáltal, hogy különös veszély miatt rendelték el, annak keretében alapvető jogokat és szabadságokat korlátoznak, és az államapparátus rendes működését is megváltoztatják – magán hordozza a különleges jogrendi szituációk jellemzőit.⁶²

Az előbbieken felül Lengyelországban heves közjogi vita folyt az elnökválasztás időzítéséről. A vírus felgyorsulása és a kormány által a további terjedés elkerülése érdekében bevezetett egyre korlátozóbb intézkedések heves vitát váltottak ki azzal kapcsolatban, hogy az elnökválasztás egyáltalán folytatódhat-e. Az összes ellenzéki jelölt a választás elhalasztása mellett állt ki, azzal érvelve, hogy az ország tényleges szükségállapotban van, ami gyakorlatilag lehetetlenné teszi a normális választási kampányt. Azzal vádolták a Jog és Igazságosság Pártját, hogy a lengyelek egészségét politikai haszonszerzés céljából feláldozzák azzal, hogy választásokat folytatnak, amikor ez veszélyes. Érvelésük szerint a legfontosabb, hogy a hatóságok mindent megtegyenek a vírus elleni küzdelemben és megvédjék a gazdaságot. Március végén az ellenzéki jelölt, *Małgorzata Kidawa-Błońska* teljesen felfüggesztette kampányát, és a választások bojkottjára szólított fel.

A Jog és Igazságosság Pártja azonban nem volt hajlandó engedni az ellenzéki követeléseknek, és ragaszkodott ahhoz, hogy a választásokat a tervezett ütemtervnek megfelelően tartsák meg, azzal érvelve, hogy az elhalasztás korai lenne, és válság idején destabilizálná a politikai rendszert. Azt állították, hogy az ellenzék önérdékből követelte a választás elhalasztását, és céljuk volt egy olyan választás legitimitásának megkérdőjelezése, amelyet nagy valószínűség szerint el fognak veszíteni.

Mindazonáltal – annak ellenére, hogy léteznek feltételek a választási kampány lebonyolításához – néhány szakértő azzal érvelt, hogy egy epidemiológiai vészhelyzetben egyszerűen műszakilag lehetetlen választásokat lebonyolítani. Figyelmeztettek, hogy ilyen körülmények között történő próbálkozás aláássa a választások hitelességét, ami – tekintettel arra, hogy a demokrácia az állami intézményekbe és a választási eljárásokba vetett bizalomra épül – súlyos következményekkel járhat a lengyel politikai rendszer és a nemzeti stabilitás szempontjából, különösen egy ilyen politikailag megosztott és polarizált helyzetben lévő országban. A választások megszervezése óriási logisztikai kihívás, amely Lengyelországban körülbelül egymillió (gyakran idős) embert érint, akiket (általában nagy csoportokban) ki

61 Hojnyák–Ungvári, 2021, 308. o.

62 Bała, 2020, 110–119. o.

kell képezni, ráadásul sok lengyel jelenleg külföldön, „bezárt” országokban él, és elutasítja a szavazást, míg az idősebb és sérülékenyebb szavazókat valószínűleg még májusban karanténba helyezték, sokan mások önként vonultak karanténba, vagy egyszerűen nem akarták kockáztatni a részvételt.⁶³

A lengyel alkotmány – garanciális szabályként – rendkívüli jogrend idején és annak megszűnését követő kilencven napon belül nem teszi lehetővé országos népszavazás és választások megtartását, így például a köztársasági elnök megbízási ideje ilyenkor meghosszabbodik.⁶⁴ Azáltal azonban, hogy a Minisztertanács nem hirdetett ki veszélyhelyzetet, az elnökválasztásnak nem volt alkotmányos akadálya,⁶⁵ emiatt pedig sokan sejtettek politikai okot a különleges jogrend bevezetésének elmaradása mögött.⁶⁶

Lengyelországban 2020. május 21-én a maszkviselés szabályaival kapcsolatban is alakult ki jogi vita a kormány és az ombudsman⁶⁷ között. Az ombudsman állásfoglalásában kifejtette, hogy a kötelező maszkviselésnek elsősorban az állampolgárok magatartásából kell létrejönnie, nem egy rendelet miatt. Az alkotmány⁶⁸ alapján a rendeleteket az alkotmányban meghatározott szervek adják ki, alapszabály részletes felhatalmazása alapján és annak végrehajtása céljából. Ez azt jelenti, hogy a maszkviselés szabályait törvényi szinten kellett volna rögzíteni, mivel így garantálható annak társadalmi elfogadottsága, támogatottsága.

A járványügyi intézkedésekkel kapcsolatban az ombudsman rámutatott arra is, hogy törvényi alap nélkül a hatóságok korlátozták az állampolgárok három fontos szabadságát: az emberi és állampolgári jogok szabadságát,⁶⁹ a Lengyel Köztársaság területén belüli szabad mozgást,⁷⁰ valamint a lelkiismeret és a vallás szabadságát.⁷¹ Az alkotmány itt egyértelművé teszi: ezek túl fontos jogok ahhoz, hogy egy miniszter döntsön róluk, azaz ezek nem korlátozhatók rendeleti szinten.⁷²

63 Szczerbiak, 2020.

64 Alkotmány 228. cikk (7) bekezdés.

65 Végül a lengyel elnökválasztás első fordulóját 2020. június 28-án, a másodikat pedig július 13-án tartották meg.

66 Drinóczi–Bien-Kacala, 2020, 190. o.

67 Ombudsmani állásfoglalás a maszkviselésről. Elérhető: www.rpo.gov.pl/pl/content/koronawirus-rpo-nakaz-zakrywania-ust-nosa-niezgodny-z-zasadami-tworzenia-prawa (Letöltve: 2020. december 15.).

68 Alkotmány 1. cikk.

69 Alkotmány 30. cikk.

70 Alkotmány 52. cikk.

71 Alkotmány 53. cikk.

72 Ombudsmani állásfoglalás az egészségügyi miniszter rendeleteiről. Elérhető: www.rpo.gov.pl/pl/content/koronawirus-rpo-rozporzadzenia-MZ-niezgodne-z-ustawa (Letöltve: 2020. december 15.).

5. Összegzés

A magyar Alaptörvényben szabályozottakhoz képest a lengyel szabályozásban a különleges jogrendi esetekörök lényegesen egyszerűbben szabályozottak. A lengyel környezetben a szabályozási esetekörök szűkebbre szabottsága mellett a jogosított kör sem heterogén, ennek következtében a felelősség is egy magasabb – jelen esetben a lengyel minisztertanácsi/államfői – szinten manifesztálódik.

A lengyel alkotmány megfelelő mintát szolgáltat a fogalmi letisztázáshoz, az operativitás növeléséhez amellelt, hogy rövid időn belül lehetőséget teremt a törvényhozás számára, hogy annulálja az elrendelést, és ha szükséges, megkezdi a felelősségre vonást.⁷³

Az alkotmány részletesen felsorolja, hogy mely alapjogok nem korlátozhatók, és melyek azok, amelyek ha a körülmények úgy alakulnak, akkor korlátozás alá eshetnek. Ezen belül is elkülönítik a hadiállapot és szükségállapot alatt korlátozható alapjogokat a veszélyhelyzet idején korlátozható alapjogoktól.

Fontos megemlíteni, hogy a jelenlegi, koronavírus okozta helyzetben szigorú korlátozó intézkedések kerültek bevezetésre. A lengyel rendszer a magyarnál kevésbé túlszabályozott, ami a különleges jogrendi esetköröket illeti. Több más aspektusában is egyszerűbb a lengyel szabályozás, így egyik szituáció során sem kerül sor új szerv megalkotására, és mindhárom esetben a Minisztertanács jogosult rendeleti kormányzásra. Mindezek pedig segítik az átállás nehézségeinek leküzdését, valamint az operativitást. A lengyel szabályozás továbbá lehetőséget teremt arra, hogy a törvényhozás rövid időn belül annulálja a különleges jogrend elrendelését, hiszen a hadiállapot és a szükségállapot bevezetésétől számított 48 órán belül a köztársasági elnöknek kezdeményeznie kell a rendelet képviselőházi ellenjegyzését. A képviselőház pedig annak haladéktalan megtárgyalását követően a képviselők legalább felének jelenlétében, abszolút többséggel hatályon kívül helyezheti a különleges jogrendet kihirdető rendeletet. Veszélyhelyzet esetén pedig annak az egész ország területére való kiterjesztéséhez szükséges a képviselőház jóváhagyása.

Az alábbi táblázat összefoglalja azt, hogy a lengyel alkotmányos és törvényi szintű szabályok egészen pontosan milyen rendkívüli jogrendi helyzeteket szabályoznak, és azokat mikor és mely szerv rendelheti el.

73 Kelemen, 2019, 9. o.

	Hadiállapot	Szükségállapot	Veszélyhelyzet
Szabályozás szintje	alkotmányos és törvényi szint		
Elrendelési okok	<ul style="list-style-type: none"> — az állam külső fenyegetettsége — a Lengyel Köztársaság területe elleni fegyveres agresszió — nemzetközi egyezmény szerinti közös védelmi kötelezettség 	<ul style="list-style-type: none"> — az alkotmányos rend fenyegetettsége — az állampolgárok fenyegetettsége — a közrend fenyegetettsége 	<ul style="list-style-type: none"> — természeti katasztrófa — műszaki baleset
Elrendelés	A Minisztertanács kérelmére a köztársasági elnök hirdeti ki, azonban a bevezetésétől számított 48 órán belül kezdeményezi a rendelet képviselőházi ellenjegyzését. A képviselőház pedig a képviselők legalább felének jelenlétében, abszolút többséggel hatályon kívül helyezheti a köztársasági elnök rendeletét.		A Minisztertanács hirdeti ki, kiterjesztéséhez viszont a képviselőház jóváhagyása szükséges.
Felhatalmazott	Minisztertanács		
Gyakorlati esetek	Nem került sor az elrendelésükre.		Elrendelésére nem került sor, azonban több alkalommal komolyan felmerült a lehetősége (például a 2010-es és a 2013-as árvizek idején).
Rendkívüli felhatalmazás esetkörei	<ul style="list-style-type: none"> — terrorizmus (a különleges jogrendi törvények alapján) — válsághelyzet (a válságkezelésről szóló törvény alapján) 		

13. táblázat

A különleges jogrendi esetkörök Lengyelországban

Forrás: a szerző saját összeállítása

Irodalomjegyzék

- BAŁA, P. (2020) 'Constitutional Failure. Regulacja stanów nadzwyczajnych i zbliżonych w Konstytucji RP z 2 kwietnia 1997 r. a praktyka ustrojowa zwalczania epidemii COVID-19/SARS-CoV-2', *Przegląd Konstytucyjny*, 2020/2, 68–121. o.
- DRINÓCZI, T., BIEN-KACALA, A. (2020) 'COVID-19 in Hungary and Poland: Extraordinary Situation and Illiberal Constitutionalism', *The Theory and Practice of Legislation*, 8(1–2), 171–192. o.
- HOJNYÁK, D., UNGVÁRI, Á. (2021) 'A Visegrádi Együttműködés országainak koronavírus-járványra adott válasza', *Iustum Aequum Salutare*, (17)1, 305–323. o.
- KELEMEN, R. (2019) 'A különleges jogrend szabályozása az egyes alkotmányokban II. A lengyel, cseh és szlovák különleges jogrend alkotmányos szabályai', *Vélemények a katonai jog világából*, 2019/2. [Online]. Elérhető: https://epa.oszk.hu/02700/02733/00010/pdf/EPA02733_velemenyek_katonai_2019_02.pdf (Letöltve: 2020. december 10.)
- KRZYSZTOF, K., RUDNICKI, J. (2020) 'The COVID Crisis as a Sample Tube with Contemporary Legal Phenomena', *Central European Journal of Comparative Law*, 1(2), 105–121. o.
- LAKATOS, L. (2014) 'A különleges jogrend és a honvédelem szabályozása' *MTA Law Working Papers*, 2014/49 [Online]. Elérhető: <https://jog.tk.hu/mtalwp/a-kulonleges-jogrend-es-a-honvedelem-szabalyzasa> (Letöltve: 2020. december 8.)
- SZCZERBIAK, A. (2020) *How Is the Coronavirus Pandemic Affecting Polish Politics?* [Online]. Elérhető: <https://polishpoliticsblog.wordpress.com/2020/04/02/how-is-the-coronavirus-pandemic-affecting-polish-politics/> (Letöltve: 2020. december 15.)